

نقش علما شیعه در ایالت پنجاب (۱)

مقدمه

علمای شیعه در نهضت استقلال پاکستان و پس از آن، در استحکام بخشی و پیشرفت امور فرهنگی، علمی، اجتماعی، سیاسی و رفاهی مردم، به ویژه تشیع، اقدامات مؤثری انجام داده اند اما در تاریخ این کشور جایگاه قابل توجهی پیدا نکرده است بلکه گاه، علمای شیعه به عنوان مخالفان پاکستان و عامل دیگران معرفی شده اند! بیشتر اقدامات علما در ایالت پنجاب بوده، زیرا بیشتر جمعیت تشیع در ایالت پنجاب زندگی می کنند، این ایالت از ابتداء به مرکز تشیع و زندگی اغلب علما شیعه، پیشرفت و گسترش تشیع مشهور بوده و نقش آنان در مسائل مختلف سیاسی، فرهنگی، رفاهی و اجتماعی بسیار برجسته و ممتاز است.

ایالت پنجاب یکی از بزرگترین ایالات پاکستان به شمار می آید و بیشترین جمعیت پاکستان در همین ایالت متمرکز است و یکی از اولین حوزه های علمیه پاکستان در همین منطقه تأسیس شده است و علمای بزرگی در این خطه پرورش یافته اند که در زمینه های متعدد فرهنگی، سیاسی، رفاهی و اجتماعی فعالیت های زیادی را به مرحله اجرا در آورده اند از جمله:

فعالیت های علمی و فرهنگی

در ایالت پنجاب، مدارس معروفی وجود دارد که از سوی علما به فعالیت های علمی و فوهندگی می پردازند، مانند:

۱. ضلع سرگودها دارالعلوم محمدیه پرنسپل سید اعجاز حسین کاظمی که در سال ۱۹۴۹ توسط سید فضل حسین شاه مرحوم تأسیس شد.

۲. جامعه امامیه کربلا گامی شاه پرنسپل مولانا منظور حسین عابدی که در سال ۱۹۵۱ توسط مولانا پروفیسور قمرالزمان پایه گذاری شد.

۳. ضلع لاهور جامعه المنتظر پرنسپل حافظ سیدریاض حسین نقوی که در سال ۱۹۵۴ از سوی علامه اختر عباس و شیخ طفیل حسین پدید آمد.

۴. ضلع خوشاب مدرسه عربيه دارالعلوم الجعفریه پرنسپل ملک اعجاز حسين نجفی که در سال ۱۹۶۰ توسط علامه سيدمحمد يارشاه ساخته شد.

۵. ضلع ملتان جامعه عربيه مخزن العموم الجعفریه پرنسپل علامه سيدمحمد تقی نقوی که در سال ۱۹۶۱ به وسيله علامه سيدگلاب علی نقوی دائر گردید.

۶. مدرسه علميه دارالهدی محمدیه پرنسپل حافظ سيدمحمد ثقلین شاه

۷. جامعه حسینیيه و یتیم خانه پرنسپل مولانا تصور عباس شاکر

۸. ضلع را ولندی جامعه الحکیم پرنسپل مولانا سيدحسن رضا نقوی

۹. جامعه الغدير پرنسپل سيد عاشق حسين نقوی و ...

به علاوه، پس از استقلال پاکستان، علمای شیعه به تأسیس انتشارات، کتابخانه، مجله (ماهنامه، پانزده روزه یا هفت روزه) و ترجمه آن‌ها به زبان عربی و فارسی توجه کرده اند. این فعالیت‌ها توسط روحانیون شیعه پنجاب انجام شده و البته اغلب ماهنامه‌ها از طرف مدارس علمیه منتشر می‌گردند، از جمله آن‌ها المنتظر، المخزن، دقایق اسلام، لسان صدق، پیام زینب، ثقلین، خواجهگان، المبلغ اصلاح و تحریک را می‌توان نام برد.

مهم‌ترین شخصیت‌های روحانی که در این عرصه قلم زده‌اند عبارتند از:

۱. مفتی جعفر حسین صاحب آثار حواشی نهج البلاغه، ترجمه و حواشی صحیفه کامله و سیرت امیرالمؤمنین

۲. محسن ملت علامه سيد صفدر حسين نجفی صاحب آثار ترجمه تفسیر نمونه، الارشاد مفید، منتهی الآمال، تذکره

الخواص، انتخاب تاریخ طبری، معدن الجواهر و کتب اخلاقی و آثار دیگر

۳. شیخ محمدحسین نجفی صاحب آثار تفسیر فیضان الرحمان اصول الشرعیه، ترجمه وسایل الشیعه، تجلیات صداقت

فی جواب آفتاب هدایت، سعاده الدارین فی مقتل الحسین، اثبات امامت و اصلاح الرسوم

۴. شهید غلام حسین نجفی که بیشترین آثارش در دفاع از تشیع در برابر تهاجمات مخالفان نوشته شده است. علامه شهید

طالب حسین کرپالوی مؤلف بیش از صد کتاب که شامل مباحث توحید (۱۵ جلد)، سیرت رسول (۳۰ جلد) و سیرت

امیرالمؤمنین (۴۵ جلد) و ... می‌باشد.

علمای تشیع در صحنه کارهای علمی-فرهنگی، کتابخانه‌های بسیاری راه اندازی کرده‌اند و برای ترویج عزاداری امام حسین(ع) خدمات زیادی انجام داده‌اند که عبارتند از:

۱. انعقاد کنفرانس‌های عزاداری در هر استان کشور و کمک و شرکت سران علمای شیعه در این کنفرانس‌ها

۲. اقدامات ایمنی برای عزاداران در خیابان‌ها و حسینیه‌ها

۳. ارتباط با خطباء و مداحان

۴. اعزام مبلغان به مناطق مختلف ایالت پنجاب

امور اجتماعی و رفاهی

علمای پنجاب، نوجوانان با استعداد و لایق را به طرف اداره‌های دولتی سوق می‌دهند، دانشجویان علاقه‌مند به تحصیل در خارج از کشور را بورسیه می‌نمایند و دانشجویان را برای خدمت به کشورشان آماده می‌کنند. در مناطق مختلف پاکستان و بالاخص پنجاب، برای بانوان امکاناتی از جمله کارگاه خطاطی و کارگاه ساخت انواع لوازم سنتی احداث کردند. اداره راهنمای جعفریه را تأسیس کردند تا به دانش‌آموزان و دانشجویانی که در وضعیت خوبی از نظر تحصیل نیستند، مشاوره بدهد و حتی به آن‌ها هزینه تحصیل پرداخت می‌کند به گونه‌ای که بسیاری از آن‌ها توانستند به رتبه‌های علمی بالا دست یابند. صندوق رفاه جعفریه که یک نهاد خیریه مذهبی است در سال ۱۹۸۹ با الهام از نظام اقتصادی اسلام که بر دو منبع مالی مهم خمس و زکات مبتنی است از سوی قائد ملت جعفریه پاکستان علامه سیدساجد علی نقوی ایجاد گردیده است. از جمله فعالیت‌های دیگر علماء شیعه در امور اجتماعی و رفاهی عبارتند از: اداره اهدای خون به نام امام حسین(ع)، کمک به بازماندگان شهداء و مجروحین، مبارزه با خرافات و مبارزه با مواد مخدر

شیعه و سیاست

علمای پنجاب می‌دانند پنجاه ابواب فقه وجود دارد که برای اجرای آن حتماً باید در سیاست حضور داشته باشند. از جمله احکام سیاسی اسلام عبارتند از: ۱. اجرای حدود ۲. جهاد و دفاع ۳. اصلاح و بهبود مردم و حفاظت آن‌ها ۴. مالیات ۵. تأمین صلح و امنیت ۶. قضاوت ۷. امر به معروف و نهی از منکر. این موارد از یک طرف دینی هستند و از طرف دیگر اجرای آن‌ها بدون حضور در سیاست ممکن نیست. از این رو است که پس از انتخاب اولین رهبر شیعیان پاکستان (سیدمحمد دهلوی) امور زیر تنها توسط شیعیان دنبال می‌شود:

۱. در مدارس برای دانش آموزان شیعه مواد درسی و کتاب‌های دینی جداگانه قرار داده شود.

۲. موقوفات شیعه با اشراف هیأت مخصوص و هماهنگی متولیان امور انجام پذیرد.

۳. حفظ عزاداری بر عهده شیعیان است.

۴. از کتب درسی، مواد اعتراض آمیز باید اخراج شود.

انجام این امور برای شیعیان سخت بود لذا جوانان شیعه یک سازمان سیاسی - مذهبی را در سال ۲۲ می ۱۹۷۲ به نام «آئی ایس او» یا سازمان دانشجویان امامیه پاکستان را بنیاد گذاشتند تا به حل این مشکلات بپردازند، اما شیعه باز هم با مشکلات سیاسی مواجه بود تا این که در سال ۱۹۷۸ ژنرال ضیاءالحق، علی بوتو را معزول کرد و برای جلب اعتماد همه، مجمعی را تأسیس نمود که در آن دو نماینده از شیعیان پاکستان هم حضور داشتند. (علامه مفتی جعفر حسین و علامه سیدرضی مجتهد) ضیاء الحق می خواست در کشور پاکستان یک قانون که موافق به مذهب حنفی باشد، اجرا کند اما نمایندگان شیعه به آن علت که مذهب شیعه به رسمیت شناخته نشد در سال ۱۹۷۹ استعفاء کردند.

بعد از وفات آقای سیدمحمد دهلوی و بعد از م رسوم شدن قیام علمای شیعه به عنوان نهضت نفاذ فقه جعفریه پاکستان، تمام علماء، آقای مفتی جعفر حسین را در آوریل ۱۹۷۹ به عنوان رهبر شیعیان پاکستان انتخاب کردند. سومین رهبر شیعیان پاکستان سیدعارف حسین حسینی بود که بعد از فوت مفتی جعفر حسین، به عنوان قائد ملت جعفریه پاکستان انتخاب شد. ایشان در مدت چهار سال رهبری خود در پی احقاق حقوق شیعیان و مسلمانان و نجات ملت مظلوم پاکستان از ظلم بود. او در جلسه ای اعلام کرد که جنبش نفاذ فقه جعفریه پاکستان یک حزب است و ما در سیاست شرکت می‌کنیم اما او در پنجم آگوست ۱۹۸۸ در وقت نماز صبح، به شهادت رسید. بعد از شهادت عارف حسین، رهبری شیعیان به دست علامه سیدسجاد علی نقوی سپرده شد و ایشان از ۱۹۸۸ قائد ملت جعفریه پاکستان را برعهده گرفتند و در جهت اتحاد بین مسلمانان و احقاق حقوق شیعیان قدم های بسیار برداشت.

نادیده گرفتن حقوق شیعیان منجر به تأسیس سازمان تحفظ در شهر لاهور گردید که علامه مفتی جعفر حسین و علامه حافظ کفایت به مدیریت و نیابت آن انتخاب شدند. با اعلام برگزاری انتخابات در نوامبر ۱۹۸۸ علمای شیعه اولین بار به میدان سیاسی به طور عملی وارد شده و به رقابت پرداختند. اگرچه شیعیان در این انتخابات موفقیتی به دست نیاوردند ولی برای شیعیان در این مرحله موفقیت در انتخابات مهم نبود ولی مهم آن بود که برای اولین بار در شبه قاره هند، حزب شیعه یک کشور در میدان سیاسی وارد شد و تجربه حاصل از این امر بر سیاست آینده آن تأثیر گذاشت.

در اوت ۱۹۹۰ هنگامی که رئیس جمهور غلام اسحاق خان بعد از ترمیم بند هشت قانون اساسی، حکومت بی نظیر بوتو را بی کفایت اعلام کرد و دستور برگزاری انتخابات در مدت ۳ ماه را صادر کرد، حزب مردم پاکستان مذاکراتی را با علمای شیعه پاکستان انجام داد که منجر به اتحاد نامه پیلیز دیموکراتیک الائنس گردید.

در انتخابات سراسری مجلس ملی ۱۹۹۳، سه کاندیدا برای مجلس ملی و سه کاندیدا برای مجلس ایالتی با کمک علمای شیعه رأی آوردند. در انتخابات مجلس سنا، دو نفر از علمای شیعه علامه سیدافتخار حسین نقوی و علامه سید جواد هادی نامزد شدند که علامه سید جواد هادی از ایالت سرحد پیروز شد و برای احقاق حقوق شیعیان فعالیت زیادی انجام داد. در انتخابات سراسری مجلس ملی ۱۹۹۷، علمای شیعه طبق مصوبات حزبی و در ائتلاف با حزب مسلم لیگ مقتدرانه در صحنه انتخابات وارد شدند، علاوه بر به دست آوردن پیروزی های چشم گیر، تحت یک تاکتیک ویژه انتخاباتی از حوزه انتخاباتی شهرستان جهنگ رئیس سپاه صحابه اعظم طارق را شکست داد و کاندید حزب شیعه به نام آقای امان الله سیال به پیروزی رسید. در این انتخابات دو نماینده از روحانیون که از ایالت پنجاب نبودند ولی از علمای شیعه پاکستان بودند (علامه سیدعابد حسین حسینی و سید جواد حیدر) به نمایندگی مجلس سنا راه یافتند که این امر در تاریخ پاکستان به عنوان رکورد به شمار می آید.

تلاش هایی برای اتحاد

در پی اعلام کوثر نیازی از دانشمندان اهل سنت پاکستان، اجتماعی از علمای مکاتب مختلف در ۲۱ آگوست ۱۹۸۰ در اسلام آباد برگزار شد. تعدادی از علمای شیعه در این اجتماع شرکت کردند و تلاش های زیادی برای تحقق اتحاد اسلامی و شکست جنبش فرقه گرایی انجام دادند از جمله: اعلامیه وحدت بین علامه سیدسجاد نقوی و دکتر طاهر القادری دو نماینده ملت مسلمان در تاریخ ۱۰ ژوئیه ۱۹۹۰ نوشته و نقشه های دشمن را نقش بر آب کردند.

هشت سال بعد، زیر نظر نهضت جعفریه، یک ائتلاف هم بستگی ملی تشکیل شد که اکثر علمای بزرگ مذهبی با مشاهده از بین رفتن اتحاد ملت، همکاری را در بین احزاب ضروری دانستند و بعد از جلسه های فراوان سرانجام در ۲۴ مارس ۱۹۹۸ در شهر اسلام آباد، ائتلاف هم بستگی اسقرار یافت. در سال ۲۰۰۱ مجلس عمل متحده شکل گرفت که در آن پنج حزب اهل تسنن و یک حزب شیعه حضور داشتند.

مجلس عمل متحده در انتخابات ۲۰۰۲ به بزرگترین پیروزی خود دست یافت و تقریباً ۶۱ کرسی مجلس شورای فدرال و ۴۸ کرسی مجلس ایالت خیبر پختونخواه را از آن خود کرد و توانست دولت ایالتی را در سرحد تشکیل دهد.

در زمان ضیاءالحق، توسط قاضی عبداللطیف و مولانا عبدالستار نیازی لایحه شریعت به مجلس سنا ارائه شد. این لایحه حاوی پیشنهاداتی در زمینه اسلامی کردن قوانین بود. پیشنهاد علمای شیعه این بود که ماده ۲۲۷ قانون اساسی که به آزادی حقوق مذهبی اقلیت‌ها در دایره احوالات شخصی پرداخته است، به حوزه حقوق عمومی نیز تعمیم یابد. هم‌چنین قوانین مورد اختلاف مذاهب به عنوان قوانین ویژه هر گروه مذهبی به رسمیت شناخته شود.

در سال ۱۹۹۳ اعظم طارق از حزب سپاه صحابه با جماعت ۴۰ تن از نمایندگان مجلس لایحه ناموس صحابه را که ماهیت فرقه‌ای ضد شیعی داشت به مجلس ارائه داد. حرکت علمای شیعه تلاش‌های حقوقی و سیاسی زیادی برای عدم تصویب این لایحه به کار برد که این تلاش هم در این لایحه و هم در مورد لایحه شریعت به نتایج مثبتی منتهی شد. علامه سیدساجد علی نقوی این موفقیت را چنین تشریح کرد: «موفقیت‌های علمای شیعه زبانزد است از این جهت که فرقه‌گرایی بزرگ علمیه شیعیان به راه افتاده بود و شیعیان را تکفیر می‌کردند و می‌خواستند این موضوع را از مجلس اعلام کنند لایحه‌ای درست کردیم جلوی این کار را گرفتیم در این لایحه حقوق شیعیان نادیده گرفته شده بود.» (۲)

پی‌نوشت مطالب

۱. نقش علماء شیعه در ایالت پنجاب عنوان پایان‌نامه ایی است که توسط سید منتظر مهدی عباس و به راهنمایی حجه الاسلام دکتر غلام جابر جعفری در مجتمع آموزش عالی امام خمینی (ره) در سال ۱۳۹۱ دفاع شده است.
۲. ساجد علی نقوی، شیعیان و چالش‌های پیش‌او، فصل‌نامه تخصصی شیعه‌شناسی، ص ۲۲۱.